การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศเชิงภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาเหตุรำคาญของประเทศไทย

ทัยธัช หิรัญเรือง
สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาเหตุรำคาญของประเทศไทยในรูปแบบแผนที่เชิงภูมิศาสตร์ (GIS) รวมถึงศึกษาลักษณะและการควบคุมเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ระดับเทศบาลและกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒,๔๔๒ แห่ง โดยการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ ใช้แบบสำรวจสถานการณ์ปัญหาเหตุรำคาญออนไลน์ เพื่อรวบรวมข้อมูลเหตุรำคาญที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ และ พ.ศ. ๒๕๖๐ และได้รับข้อมูลตอบกลับจาก อปท. ที่สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ทั้งสิ้น จำนวน ๘๑๑ แห่ง (ร้อยละ ๓๓.๒) ครอบคลุมทั้ง ๗๖ จังหวัดและกรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษา พบว่าปัญหาการร้องเรียนเหตุรำคาญจากประชาชนเกิดขึ้นและกระจายในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามขนาดเทศบาลที่ใหญ่ขึ้น โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ และ ๒๕๖๐ มีเรื่องร้องเรียนที่ อปท. ได้รับแจ้งจากประชาชนผ่านช่องทางต่างๆ จำนวนทั้งสิ้น ๗,๙๙๑ และ ๘,๙๒๘ เรื่อง ตามลำดับ คิดเป็นจำนวนเรื่องร้องเรียนเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑.๗๓ โดยจังหวัดที่มีการร้องเรียนสูงสุดห้าอันดับแรก ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ชลบุรี เชียงใหม่ และสงขลา ตามลำดับ เมื่อจำแนกประเด็นการร้องเรียนตามประเภทเหตุรำคาญพบว่า ปัญหาที่ประชาชนร้องเรียนมากที่สุดคือปัญหากลิ่นเหม็นรบกวน รองลงมาเป็นปัญหาเสียงดัง และเมื่อจำแนกการร้องเรียนตามแหล่งที่ก่อให้เกิดปัญหาเหตุรำคาญ พบว่า สถานประกอบกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพถูกร้องเรียนมากที่สุด ร้อยละ ๔๑ โดยในบรรดาสถานประกอบกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพที่ถูกร้องเรียนนั้น พบว่า กิจการเกี่ยวกับการลี้ยงสัตว์ถูกร้องเรียนมากที่สุด สำหรับผลการดำเนินการควบคุมเหตุรำคาญของ อปท. พบว่า เรื่องร้องเรียนทั้งหมดเมื่อทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้วพบว่าส่วนใหญ่เข้าข่ายเป็นเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข และ อปท. สามารถจัดการเหตุรำคาญที่เกิดขึ้นจนยุติเรื่องได้ ร้อยละ ๖๖.๙ จากสถานการณ์ปัญหาเหตุรำคาญข้างต้น กรมอนามัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายและมาตรการในการป้องกันเหตุรำคาญเชิงรุก รวมถึงสร้างความรอบรู้ถึงสิทธิของประชาชนจากปัญหาเหตุรำคาญ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้รับคุ้มครองสิทธิทางสุขภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

สรุปสาระสำคัญของการศึกษา

กรมอนามัย ในบทบาทของหน่วยงานราชการที่เป็นองค์กรหลักในการอภิบาลระบบอนามัยสิ่งแวดล้อมของประเทศ เพื่อคุ้มครองสุขภาพของประชาชน รวมถึงสนับสนุนการดำเนินงานการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขของหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นเพื่อการแก้ไขปัญหาเหตุรำคาญ ได้ทำการศึกษาสถานการณ์ปัญหาเหตุรำคาญของประเทศไทย โดยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศเชิงภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS) เพื่อทำให้ทราบสถานการณ์ในภาพรวม รวมถึงลักษณะปัญหาเหตุรำคาญและการควบคุมเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์เชิงนโยบาย ในการกำหนดมาตรการ วางแผน และการป้องกันและควบคุมเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงสำรวจแบบพรรณนาภาคตัดขวาง (Cross-sectional descriptive study) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาเหตุรำคาญของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของ อปท. ระดับเทศบาลและกรุงเทพฯ รวมทั้งสิ้น ๒,๔๔๒ แห่ง โดยการออกแบบและทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จากนั้นพัฒนาเป็นแบบสำรวจสถานการณ์ออนไลน์ http://www.davincylab.com/healthsurvey และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประสานขอความอนุเคราะห์จาก อปท. ระดับเทศบาลทุกแห่งและกรุงเทพมหานคร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Description Analysis) และนำเสนอในลักษณะข้อมูลเชิงคุณภาพพร้อมประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศเชิงภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อจัดทำข้อมูลสถานการณ์ปัญหาเหตุรำคาญของประเทศ

(๑) สถานการณ์ปัญหาเหตุรำคาญของประเทศไทยในรูปแบบแผนที่เชิงภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS)

- สถานการณ์ปัญหาเหตุรำคาญของประเทศไทย โดยได้รับข้อมูลตอบกลับจาก อปท. ระดับเทศบาลที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ทั้งสิ้น จำนวน ๘๑๑ แห่ง (ร้อยละ ๓๓.๒) ครอบคลุมทั้ง ๗๖ จังหวัดและกรุงเทพมหานคร พบว่า อปท. ระดับเทศบาลทั่วประเทศได้รับแจ้งเรื่องร้องเรียนเหตุรำคาญผ่านช่องทางต่างๆ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ และ ๒๕๖๐ มีเรื่องร้องเรียนจำนวน ๗,๙๙๑ เรื่อง และ ๘,๙๒๘ เรื่อง ตามลำดับ คิดเป็นจำนวนเรื่องร้องเรียนเหตุรำคาญเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๑๑.๗๓ ของจำนวนเรื่องในปี พ.ศ. ๒๕๕๙
- สถานการณ์ปัญหาการร้องเรียนเหตุรำคาญจากประชาชนนั้นเกิดขึ้นนั้นกระจายในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ แสเดงดังรูปที่ ๑ โดยปัญหาเหตุรำคาญดังกล่าวได้เกิดขึ้นหรือมีการร้องเรียนมากขึ้นในพื้นที่เขตเมืองใหญ่ หรืออาจกล่าวได้ว่าแนวโน้มการร้องเรียนปัญหาเหตุรำคาญจะเพิ่มจำนวนขึ้นตามขนาดเทศบาลที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ดังจะเห็นได้จากพื้นที่เฉดสีแดงซึ่งแสดงปริมาณการร้องเรียนของประชาชนที่มากกว่าพื้นที่เฉดสีเขียว จะปรากฏให้เห็นจำนวนมากในพื้นที่ อปท. ระดับเทศบาลเมือง เทศบาลนคร และกรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแยกรายจังหวัด พบว่า จังหวัดที่มีการร้องเรียนปัญหาเหตุรำคาญสูงสุดในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐ ห้าอันดับแรก ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ชลบุรี เชียงใหม่ และสงขลา ตามลำดับ

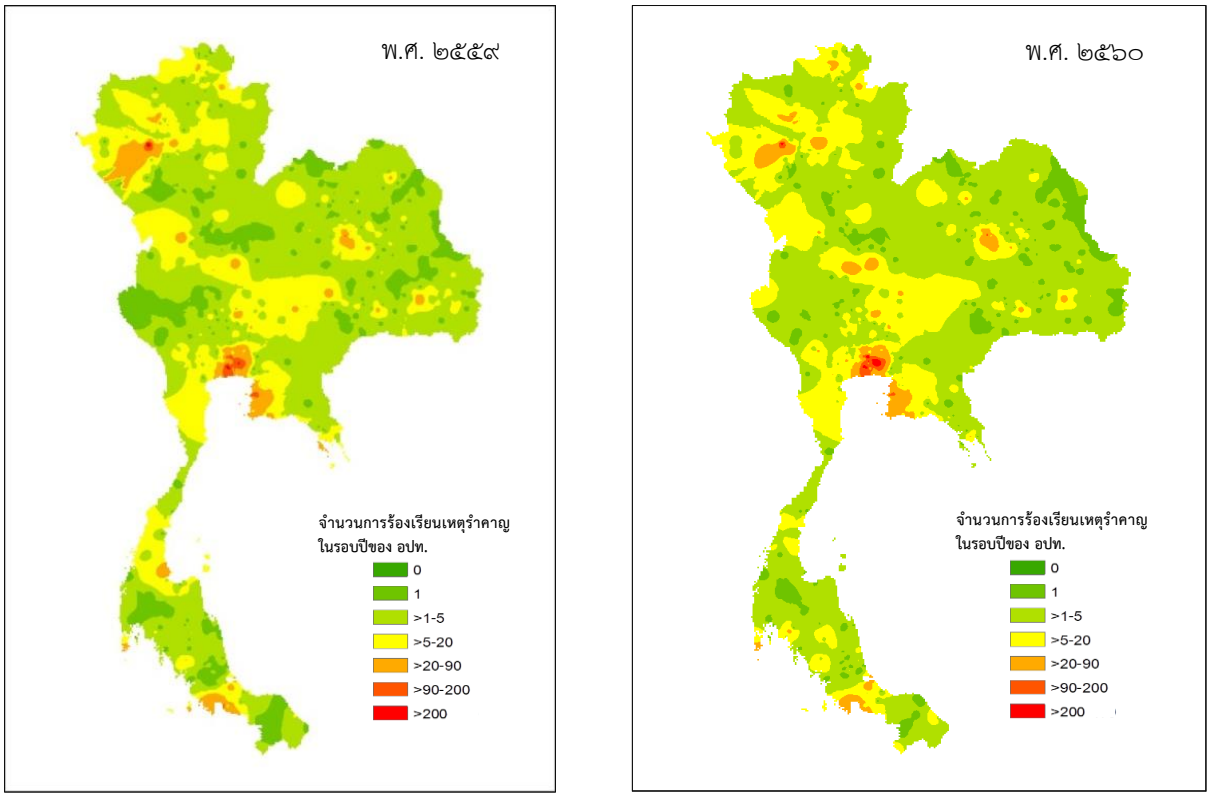

รูปที่ ๑ สถานการณ์ปัญหาเหตุรำคาญของประเทศไทยในรูปแบบแผนที่เชิงภูมิศาสตร์ (GIS)

(๒) ลักษณะเหตุรำคาญและการควบคุมรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขของ อปท.

- **แหล่งที่ก่อให้เกิดเหตุรำคาญ**

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการร้องเรียนเหตุรำคาญจากประชาชนนั้นเกิดจากสถานประกอบกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพมากที่สุด ร้อยละ ๔๑ ของเรื่องร้องเรียนทั้งหมด (รูปที่ ๒) รองลงมาเป็นสถานที่อยู่อาศัย ที่พักอาศัยบ้านเรือน, สถานที่จำหน่าย สะสมอาหาร และตลาด และสถานที่อื่นๆ ร้อยละ ๒๔, ๑๕ และ ๑๓ ของเรื่องร้องเรียนทั้งหมด ตามลำดับ ในบรรดาสถานประกอบกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพที่ถูกร้องเรียนเหตุรำคาญมากที่สุดนั้น พบว่า ประเภทกิจการเกี่ยวกับการลี้ยงสัตว์จะถูกร้องเรียนจากประชาชนมากที่สุด

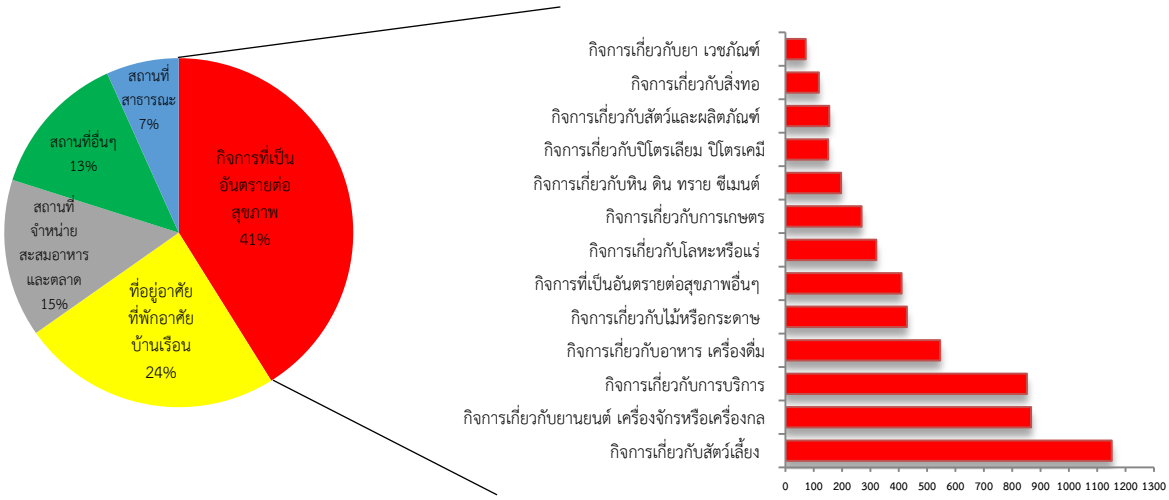

รูปที่ ๒ แหล่งที่ก่อให้เกิดเหตุรำคาญ

- **ประเภทเหตุรำคาญ**

เมื่อจำแนกประเด็นการร้องเรียนเหตุรำคาญตามประเภทเหตุรำคาญที่เกิดขึ้น ๙ ประเภท ผลการศึกษาพบว่า ปัญหากลิ่นเหม็น/กลิ่นรบกวน เป็นปัญหาเหตุรำคาญที่ถูกประชาชนร้องเรียนมากที่สุด ร้อยละ ๒๙.๔ ของเรื่องร้องเรียนทั้งหมด รองลงมาเป็นปัญหาเสียงดัง/เสียงรบกวน ปัญหาสัตว์และแมลงพาหะนำโรค และปัญหาน้ำเสีย ร้อยละ ๒๑.๔, ๑๓.๔ และ ๙.๕ ตามลำดับ แสดงดังรูปที่ ๓

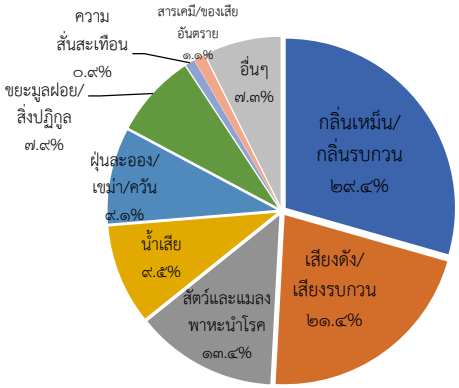

รูปที่ ๓ ประเภทเหตุรำคาญ

- **ผลการดำเนินการจัดการปัญหาเหตุรำคาญของ อปท.**

- เรื่องร้องเรียนทั้งหมดที่ อปท. ได้รับแจ้งจากประชาชนนั้น เมื่อเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ได้ลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงตามข้อร้องเรียนและวินิจฉัยเหตุรำคาญแล้วพบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ ๗๗.๑ ของเรื่องร้องเรียนทั้งหมด เข้าข่ายเป็นเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข
- ในบรรดาเรื่องร้องเรียนทั้งหมดที่ผลการวินิจฉัยของเจ้าหน้าที่พบว่าเข้าข่ายเป็นเหตุรำคาญนั้น อปท. จะต้องดำเนินการระงับเหตุรำคาญที่เกิดขึ้น ผลการศึกษาพบว่า อปท. ได้ดำเนินการจัดการปัญหาเหตุรำคาญที่เกิดขึ้นจนสามารถยุติเรื่องร้องเรียนได้ ร้อยละ ๖๖.๙ ของเรื่องร้องเรียนทั้งหมดที่เข้าข่ายเป็นเหตุรำคาญ

- **การบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขในการควบคุมเหตุรำคาญ**

ในการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขนั้น พบว่า อปท. สามารถจัดการปัญหาเหตุรำคาญที่เกิดขึ้นจนยุติเรื่องได้ในขั้นตอนการออกคำแนะนำให้ปรับปรุงแก้ไข ร้อยละ ๖๕.๒ และสามารถยุติเรื่องได้ในขั้นตอนการออกคำสั่งทางปกครองฯ ร้อยละ ๓๑.๔ ของเรื่องร้องเรียนทั้งหมดที่เข่าข่ายเป็นเหตุรำคาญ และมีเพียงร้อยละ ๓.๔ ของเรื่องร้องเรียนที่ได้ออกคำสั่งทางปกครองฯ เท่านั้น ที่มีการดำเนินคดีผู้ก่อเหตุรำคาญที่ฝ่าฝืนคำสั่งฯ

ข้อเสนอแนะ

จากสถานการณ์ปัญหาเหตุรำคาญของประเทศไทย กรมอนามัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายและมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเหตุรำคาญที่มีการร้องเรียนบ่อยๆ รวมถึงควรพัฒนาให้ อปท. มีระบบป้องกันเหตุรำคาญเพื่อให้เหตุรำคาญเกิดขึ้นน้อยที่สุด และการสร้างความรอบรู้ถึงสิทธิของประชาชนที่จะได้รับการคุ้มครองจากปัญหาเหตุรำคาญ และส่งเสริมสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขในการควบคุมเหตุรำคาญของ อปท. อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เพื่อการคุ้มครองสุขภาพประชาชนอย่างยั่งยืนต่อไป